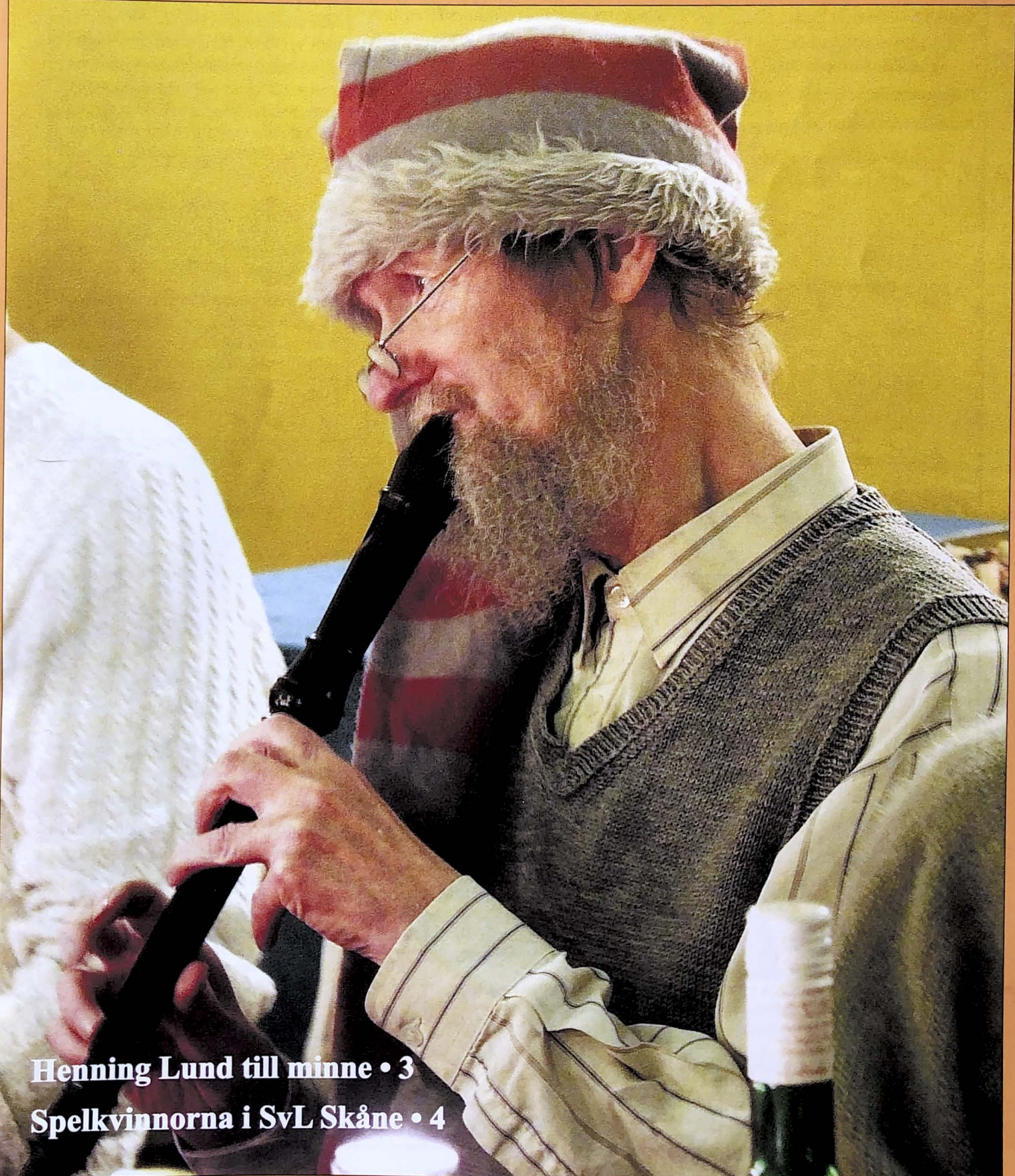

Nr 3 • 2024

RUNTENOM

Skånes Spelmansförbunds medlemstidning • Tidskrift för folkmusik och dans i Skåne

Henning Lund till minne • 3

Spelkvinnorna i SvL Skåne • 4

Spelkvinnorna i Svenska Låtar, Skåne

Av Miriam Andersén

När kommer för första gången en samlad presentation av de elva kvinnor i Svenska Låtar, Skåne som uppger spela något instrument. Bland de handskrivna noter och anteckningar som ligger till grund för det tryckta verket har jag hittat ytterligare två kvinnor. Jag har i dessa korta biografier fokuserat på att få med upplysningar om kvinnornas musikaliska sammanhang, vilket instrument de spelade, vem de lärde sig spela av, om de uppträdde offentligt och eventuella uppgifter om deras spelstil och kvalitet som musiker. Jag nämner också något om deras äktenskapsförhållanden eftersom det har intresse i relation till deras musicerande. Förmodligen var det ovanligt att spelkvinnor var verksamma efter att de bildat familj.

Maria Lindahl, gift Söderquist, född den 10 juli 1895 i Biskopsboda, Ö. Sallerups sn, död i Ängelholm den 7 augusti 1967. Del IV, sid. 169

Maria var dotter till spelmannen och skomakaren Per Larsson Lindahl (1849-1924) och lärde sig spela fiol av honom. De uppträdde ofta som spelmansduo "på gillen och danser" och deltog i spelmanstävlingen i Malmö 1914, där de vann andra pris tillsammans. Spelmannen Bror

Dahlgren lärde känna henne när han gick i lära hos hennes far. Han berättar i en intervju att Maria var en "mycket duktig fiolspelare, och sjunga kunde hon också". Hon och fadern bjöd även på underhållning när de spelade ihop: de kunde på ett givet tecken byta stämmor med varandra eller yla "som hundar" på ett bestämt ställe i låten. Maria gifte sig 1917 med en hemmansägare, som också lärt sig spela av Per Lindahl. Med tiden blev hon och maken religiösa och tog avstånd från dansmusiken.

Kalma Linder, född Malmberg den 31 december 1881 i Östra Ljungby, Trolle-Ljungby sn, död där 3 mars 1968. Del II, sid. 97

Kalma växte upp i ett spelmanshem och lärde sig spela fiol av morfadern, spelmannen och vävaren Carl Gabriel Malmberg (1813-1906), vars låtar hon brukade spela. Kalma och hennes ogifta mor bodde hos morföräldrarna Carl Malmberg och Anna Nilsdotter i Östra Ljungby. Även modern Elna Malmberg och morbrodern Johan spelade fiol. Kalma gifte sig vid 20 års ålder med en skraddare och fick fyra barn.

Elna Malmberg, född den 19 december 1849 i Östra Ljungby, Trolle-Ljungby sn, död där den 11 juli 1938.

Elna var väverska liksom sin far, Carl Gabriel Malmberg. Hon spelade fiol, vilket hon lärt av fadern. Det var ett musikaliskt hem, där fadern, brodern och så småningom även Elnas dotter spelade. Farbrodern Erik Malmberg var klockare och organist. Elna var ensamstående mor till Kalma Linder (se ovan) och bodde med sina föräldrar så länge de levde, sedan med dotterns familj. Hon var ogift.

Lia Nilsson från Billinge, troligen **Cecilia Nilsdotter**, född 13 mars 1824 i Billinge, död 13 januari 1888 i Kolleberga, Riseberga sn. Del II, sid. 123

Lia lärde ut polskorna nr 529 och 530 till häradsspelmannen Anders Göransson (1793-1860), enligt uppgift från hans son Ola Andersson (1817-1898) efter vilken John Enninger upptecknade dem. Med tanke på låtarnas karaktär bör hon ha spelat fiol. De lämpar sig inte för att trallas och jag har inte stött på en enda kvinna som spelade klarinett eller flöjt.

I Billinge kyrkoarkiv finns ingen med namnet Lia Nilsson eller Nilsdotter. Lia kan vara ett smeknamn till Cecilia. Från sekelskiftet 1800 finns det flera Cecilia Nilsdotter att välja bland. En av dem växte upp i Billinge No 11, just den gård som spelmannen Waldemar Persson från Baringepågarna övertog år 1835. Denna Cecilia Nilsdotter var då elva år. Tre år senare flyttar ytterligare en av Baringepågarna in på No 11: Nils Persson. Cecilia växte alltså upp med traktens

Kerstin Andersson, född **Kjersti Andersdotter** den 30 januari 1852 i Stora Harrie, Västra Karaby socken, död i Lackalänga den 25 februari 1932. Del II, sid. 110

Kerstin var spelkvinna i tredje generationen, både far och farfar var häradsspelmän. Hon lärde sig spela fiol av fadern Anders Andersson (1816-1903) "så att hon kunde medverka vid de bröllop och danser dit fadern kallats", bl a på dansbanan

i Bjerred. Spelmannen Carl-Erik Berndt skriver att "hon hade folkmusiken i blodet" och att "hon spelade mjukt och behagfullt"; vidare att "hon föredrog sina låtar med stor musikalisk inlevelse samt hade ett nått och behagligt spelsätt med något 'vaggande' stråk". År 1883 gifte hon sig med snickaren Måns Andersson ("Måns Anners"). De fick två döttrar som dog innan de fyllt fem. Kerstin spelade mycket med Johan Svensson från Källna-trion efter att den upplöstes, och de uppträdde bl.a. i radio.

Även fastern **Pernilla Andersdotter** (1820-1872) var fiolspelerska och brukade i sin ungdom spela till dans med brodern Anders (far till Kersti) och med deras far, "Blinde Anders" Jeppsson.

Elna Berndtsson, född **Nilsdotter** i Ekeröd, Billinge sn, den 17 mars 1866, död i Limhamn den 3 juli 1956. Del II, sid. 97

Elna var dotter till nämndemannen i Billinge Nils Månsson, vars bror Pål Månsson i Hjortaröd var en "skicklig fiolist" enligt Olof Anderssons anteckningar. Hon gifte sig med spelmannen Per Joel Berndtsson och lärde sig spela fiol av honom. Alla sju döttrar och tre söner blev spelmän/kvinnor. De uppträdde som "Familjen Berndtsson" och vann första pris för "god samstämmighet" vid spelmanstävlingen i Hässleholm 1910. Elna spelade också på Skansen tillsammans med maken Per.

bästa spelmän som närmaste grannar och bodde även som vuxen fram till 38 års ålder till största delen hos sina föräldrar i undantaget till Billinge No 11. Sedan gifte hon sig och flyttade till torpet Paris i Kolleberga utanför Ljungbyhed.

Mätta Ramelius, född i Stora Herrestad den 31 maj 1852 och död 18 februari 1909 i Ållskog, Baldringe sn. Del II, sid. 181, 213; del IV, sid. 19

Mätta var dotter till den legendariske men fattige spelmannen Christoffer Ramelius. Hon lärde sig spela fiol av fadern och redan i unga år spelade hon och brodern Gustaf ofta på bröllop tillsammans med honom och "Rusken" eller med någon elev till fadern. På så sätt bidrog de till

familjens försörjning. Modern dog i lungsot när Mätta bara var två år gammal och hon växte upp med sin far, bror och syster. 1880 gifte hon sig med en statardräng och hennes äldsta dotter gifte sig så småningom med spelmannen Sven Thörn. Mätta och Gustaf Ramelius spelade mycket ihop med svärsonen på bröllop, höstgillen och midsommardanser, och 1930 uppgav Sven Thörn till Olof Andersson att Mätta "spelade bra fiol".

"Vire Ingrid" Jönsdotter, gift **Zinthio**, fiolspelerska född i Vieröd, Riseberga sn, den 14 juli 1825, död 25 oktober 1911 i Höör, Västra Sönnarslövs sn. Del II, sid. 1

Ingrid nämns i Svenska Låtar som "en musikalisk kvinnsperson" från Riseberga och brukade spela på bröllop, höstagillen mm tillsammans med Jöns Bengtsson från Torsjö, Riseberga. Han berättade för sin son, Sven "Speleman" Jönsson, att Ingrid var en "mästare på fiol". Även "Båhusa Anders" Persson i Färingtofta socken och en spelman Ströbeck spelade ihop med Jöns Bengtsson och troligen också med Vire Ingrid. Ingrid bodde hemma hos sin mor i Vieröd fram till 1858, då hon gifte sig vid 33 års ålder och flyttade till Västra Sönnarslövs socken.

Inger (Ingjer) Svendsdotter, "Sven Anderssons moder", född 4 juni 1804 i Stora Loshult, död 17 juli 1865 i Kongstorp, Loshults socken. Del I, sid. 2

Inger var dotter till storspelmannen Sven Sonesson (född i Västra Kulhult, Osby socken 1760) och mor till spelmannen Sven Andersson i Loshult. Hon spelade fiol enligt en anteckning av Nils Andersson och fem av hennes bröder var också spelmän: Sone, Nils, Bengt, Björn och Per Svensson. År 1830 gifte hon sig med tillträdande rusthållaren och åbon Anders Olsson i Kongstorp, 26 år gammal.

Sissela Mårtensdotter, född 22 juni 1843 i Tjörmarp, död i Tormestorp, Brönnestads sn, den 4 juni 1872. Del I, sid. 73

I Svenska Låtar står Sissela endast omnämnd som fästmö till spelmannen Henrik i Brönnestad (Henrik Persson), vilken hade lärt henne spela fiol "så att hon ibland deltog i dansmusiken". Henrik spelade en del på baler i Hässleholmstrakten med Johan Ankarloo. Sissela gifte sig med sin Henrik och de hann få fyra barn innan hon dog av lungsot, bara 28 år gammal.

"En av Munkbergs döttrar", kanske **Anna Munkberg** gift **Peterson**, född den 20 juni 1855 i Barsebäck och död i Eslöv 10 januari 1929. Del III, sid. 2

Spelmannen och f.d. soldaten Per Munkberg i Barsebäck (1818-1887) hade tre döttrar: Maria Munkberg (1848-1926), Elna Munkberg (1852-1928) och Anna Munkberg (1855-1929). I hans biografi i Svenska Låtar, Skåne står det: "Under sina sista år brukade en av Munkbergs döttrar ledsaga honom på hans spelmansfärder för att sekundera honom". Olof Anderssons handskrivna anteckning lyder: "En av döttrarna spelade fiol och följde fadern på gillen o.d.". Det som talar för att yngsta dottern Anna åsyftas, är att hon bodde närmast. De sista tio åren av Munkbergs liv bodde Maria Munkberg i Hofterup med sin familj och Elna Munkberg bodde i Västra Karaby med familj. Per Munkberg och hustrun Gertrud Andersdotter bodde då i Löddeköpinge No 13 och Anna bodde hos dem till 1879 då hon gifte sig, sedan ett år i No 6 (granne med min morfars far) och 1880-82 på Heden i Löddeköpinge där hon var granne med spelmansduon Lindbergarna, som Nils Andersson omnämner. De återstående fem åren av faderns liv bodde Anna med familj på fattighuset i Löddeköpinge.

Linnea Harberg, född den 1 juli 1880 i Hjarsås och död där den 9 mars 1966. Del I, s. 24

Linnea var musiker i tredje generationen och omnämns som "organisten Linnea Harberg" i Svenska Låtar. Hon var dotter till kantorn och folkskolläraren Anders Harberg (1837-1898) som spelade cello i Harbergarna, en spelmanstrio med hans far och äldre bror. Linnea blev

kantor i Hjarsås liksom sin far och dessutom sparbankssekreterare. Hon gav även pianolektioner, bl. a. åt Åke Perssons faster. Visserligen kom hon från en spelmansfamilj och var yrkesmusiker, men det finns ingen uppgift om ifall hon spelade låtar. Hon gifte sig aldrig.

Alfrida Maria Nord, född den 21 december 1871 i Hyllinge, Västra Broby sn, död där den 17 mars 1909 av "Hjertlidande och lefversjukdom".

Alfrida spelade fiol, men inte offentligt – kanske pga sjuklighet? Hon var yngsta barnet till spelmannen och skomakaren Johannes Nord i Hyllinge (1832-1921) och Kjersti Bengtsdotter. Två äldre bröder till henne brukade spela ihop med fadern, Johan Peter och Gustaf August. Alfrida bodde hemma hos föräldrarna, vilket var brukligt bland ogifta döttrar.

Källor: Svenska Låtar, Skåne; Olof Anderssons och John Enningers biografiska anteckningar i Folkmusikkommissionens notsamling; De skånska kyrkoarkiven; Intervju med Bror Dahlgren i Skånes Musiksamlingar; Carl-Erik Berndt, Ur skånska spelmansgömmor; M. Andersén, Spelkvinnor i marginalerna: Vire Ingrid, mästare på fiol (Runtenom 2024-2); M. Andersén, texthäfte till albumet Skånska spelkvinnor; I. Andersson, Härads spelmannen Anders Jeppson och hans ättlingar (Runtenom 2022-4); D. Johansson, Spelmän i Brönnestad och Mattered (Runtenom 2021-2); Uppgift från Åke Persson.